

10. Матіос М. Щоденник страченої. Психологічна розвідка : [роман] / Марія Матіос. – Львів : ЛА «ПРАМІДА», 2005. – 192 с.
11. Рудько Л. П. Звертання в сучасній англійській мові (на матеріалі п'єс Б. Шоу): Автореф. дис. ... канд. філол. наук 10.02.05. – Одеса, 1984. – 20 с.
12. Семенюк В. Я. Внутрішнє мовлення: лінгвостилістичні аспекти інтерпретації української художньої прози ХХ століття: Автореф. дис. ... канд. філол. наук. 10.02.01 / В. Я. Семенюк. – Київ, 2006. – 20 с.
13. Скаб М. С. Граматика апеляції в українській мові / Мар'ян Стефанович Скаб. – Чернівці : Місто, 2002. – 272 с. – Бібліогр.: С. 231–269.
14. Ставицька Л. Мова і стаття / Л. Ставицька // Критика. – 2003. – № 6. – С. 29–34. – Бібліогр.: с. 29.

Olesia Gavrylashchuk

Gender factor of transformed inner addressee nomination in fiction

The article deals with the peculiarities of influence of gender factor on the nomination choice of addressee that is reflected in a text of fiction. In particular, a gender marked use of lexemes to make nominations of addressee of transformed inner indirect speech has been analysed.

Key words: gender factor, communicative situation, addressee nomination, speech as recorded in a text, transformed inner indirect speech in fiction.

Світлана Єрьоменко

**ОСОБЛИВОСТІ ОФІЦІЙНОГО ЛИСТУВАННЯ
ВІНСТОНА ЧЕРЧИЛЛЯ**

У статті проаналізовано офіційне листування Вінстона Черчилля з різними адресатами. Визначено типи листів та їхню специфіку, основними характеристиками яких є політематичність, діалогічність, ініціативність, екстравертність.

Ключові слова: лист, офіційне листування, типи листів, діалогічність.

Лист є настільки багатofункціональним явищем, що навіть сама чисельність мовознавчих та літературознавчих досліджень є цьому яскравим підтвердженням. У мовознавчих студіях досі немає одноставної думки щодо функціональної належності листа. Так, наприклад, у низці досліджень ([1; 5; 10; 19 та ін.]), відомих і знаних будь-яким філологом, окремо не виділено епістолярного функціонального стилю мови. У той самий час інші ведуть мову про лист як міжстильове явище [2; 14; 17 та ін.]. Є й група, що виділяє окремих епістолярний стиль, який функціонує в мові нарівні з іншими [4; 12; 13 та ін.]. Одиницею епістолярного стилю є лист, який використано в інших функціональних стилях мови, підтверджуючи таким чином глобальність інтертекстуальності [18].

У літературознавчих студіях лист розглядають як жанровий різновид документальної літератури [8], «один із жанрів мемуарно-публіцистичної літератури, є своєрідним комунікативним документом, що написаний відразу, адресований одній особі, значно рідше – загалу, призначений для повідомлення чого-небудь, із певними характерними ознаками, а саме: орієнтацією на адресата, власним ставленням автора до реальних подій, збереженням його особистісного стилю, почуттів, настроїв у момент написання епістоли» [9, с. 12]. На сучасному етапі в літературі з'явилася низка праць, присвячених дослідженню особливостей приватного епістолярію письменників і політичних діячів [7; 8; 9 та ін.], адже саме приватне листування (як і інші жанрові різновиди документальної літератури) цікаве мірою наявності в ньому особистості автора, воно уможливило отримання об'єктивних уявлень про світоглядні цінності людини, її уподобання й творчу індивідуальність [8].

Велику розмаїтість думок можна побачити при визначенні типів листування. Не заперечують загальний розподіл листів на офіційні та приватні [11], але пропонуються також і детальніші класифікації. Так, наприклад, лінгвісти виділяють інтимно-дружні, колегіально-дружні та приватно-ділові [13]; також розрізняють традиційно-ритуальне листування, емоційно-інтимне листування, інтелектуально-емоційне листування [6, с. 8]. Окремо дослідники ведуть мову про письменницький епістолярій [8; 9 та ін.] та його одиницю епістоли (тобто лист) [8]. Наведені детальні класифікації, як бачимо, майже всі мають дефісні позначення, що не сприяє уточненню поняття, яке треба витлумачити.

Ураховуючи чинник стосунків між адресантом і адресатом, виділяють такі типи: листи відповідні (написані як відповідь на зустрічний лист адресата) та ініціативні (написані без якогось стимулу з боку адресата). Останні можуть залишитися без відправки, а можуть навіть бути не призначеними

для відправки, тобто це так звана «уявна» комунікація з адресатом [2]. Ми вважаємо, що розподіл листів на ініціативні та відповідні кореспондує з розподілом реплік усного комунікативного акту, де виокремлені репліки-стимули (мовлення адресанта) та репліки-реакції (мовлення адресата), що підкреслює онтологічну єдність усного (бесіда) та писемного (листування) спілкування.

Наступним критерієм розмежування типів листів є їхній адресат, звідси виділяють багатоадресатність та моноадресатність листування, тобто спрямованість ілокутивної сили останнього на об'єднану (професійно, соціально, за віком або гендером) групу людей або на одну особу.

Відповідно до тематики листів, розрізняють монотематичні та політематичні листи; екстравертні, спрямовані на висвітлення об'єктивних подій, та інтравертні, що передають почуття та емоції адресанта.

Аналізуючи лист, визначаючи його структурні та категоріальні особливості, їхню мовну репрезентацію, пропонуючи класифікації типів листів, дослідники розглядають лист як результат взаємодії двох комунікантів у процесі їхнього спілкування в умовах опосередкованої комунікації [13; 14]. Дійсно, однією з найважливіших характеристик листа є його діалогічність, яка проявляється у його безпосередній спрямованості до адресата.

Незалежно від статусу комунікантів та особливостей листа, його основними категоріальними ознаками є антропоцентричність, модальність. Пор.: «лист антропоцентричний за своєю природою, оскільки виражає точку зору індивіда, який здійснює передавання смислу свого повідомлення іншій особі/особам» [3, с. 48]. Адресантом тексту листа завжди є людина, яка є індивідуальністю, реципієнт – також конкретна особистість або їхня сукупність, як, наприклад, листи, адресовані сім'ї, колегам, партнерам – напр.: *My dear children... Dear friends...* тощо.

Як кожному тексту, листу притаманні категоріальні ознаки зв'язності й інформативності [17]. Іншими словами, лист – це завершений текст, який має всі ознаки останнього, з акцентом на категорії модальності: саме в особистому листі найяскравіше виявлені індивідуальні характеристики його автора. Тому не дивним є той факт, що низка досліджень мовної особистості проводиться саме на матеріалі епістолярного жанру, який уможлиблює розгляд індивідуума не лише як носія певного світогляду (об'єктивованого відповідними мовними одиницями), а й як учасника комунікації, який діє відповідно до своєї мети, враховуючи чи не враховуючи правила та принципи спілкування [15; 16 та ін.].

Наведені міркування ще раз підтверджують, що лист є «особливо сприятливим для дослідження особистості у всьому багатстві її проявів» [2, с. 64] і посідає у вивченні історичної особистості найважливіше місце. Лист – це свідцтво симультанності реакції автора на подію та її опис. Лист за своєю жанровою специфікою, – найменш запланований та структурований з усіх «особистих» жанрів. Лист, надісланий до адресата, залишається (теоретично – назавжди) у його володінні, тобто виступає свідцтвом (часто єдиним) істинного «Я» адресанта, незалежно від того, яке враження цей лист залишив у його безпосереднього отримувача та пізніших читачів-дослідників.

Отже, у цій статті лист визначено передовсім як жанровий різновид документальної літератури, як об'єктивне першоджерело знань про особистість на відповідних етапах її життя, про її світоглядні та ціннісні орієнтири. По-друге, лист розглядається як продукт взаємодії комунікантів у міжособистісному спілкуванні, у процесі якого виявлено не лише їхні цілі та принципи ведення спілкування, а й психологічні характеристики.

Метою цієї статті є розгляд особливостей офіційного листування британського прем'єр-міністра Вінстона Черчилля з президентом США Франкліном Рузвельтом та головою уряду СРСР Йосипом Сталінім.

Листування між Вінстоном Черчиллем і президентом Сполучених Штатів Ф. Рузвельтом (1882 – 1945) розпочалося у вересні 1939 року й тривало сім років. Листування Вінстона Черчилля з Й. Сталінім (1878 – 1953) тривало протягом шести років (1940 – 1945) і, як у випадку листування з американським президентом, охоплювало період Другої світової війни, коли й Черчилль, і Рузвельт, і Сталін очолювали уряди союзницьких країн.

Політичний і громадський діяч, Черчилль мав різноманітних адресатів свого офіційного листування. Але головними з них були Ф. Рузвельт та Й. Сталін, союзники-суперники часів Другої світової війни. Рівні, вони намагаються у своїх листах встановити та зберегти партнерські й взаємовигідні стосунки, обговорити низку спільних питань і проблем, виробити певні рішення тощо. Саме такий офіційно-особистісний характер листування вже зазначений у контактній рамці листів і може виражатися такими лексичними одиницями-лімітаторами, як: *Personal and Secret, Personal and Private, Secret*, до цих іменників та прикметників може додаватися прикметник у найвищому ступені *most*, що підсилює лише особистісну спрямованість листів – *Personal and Most Secret, Most Secret*,

Most Immediate and Secret, Personal and Most Secret Message from Mr Churchill to Marshal Stalin. У декількох листах спостерігаємо навіть винесення на початок листа цілих речень, які підкреслюють конфіденційність інформації: *Mr President, all the above is for your own information. The above is for your eye alone* (ChWP; ChS).

У листуванні з президентом США та головою СРСР часів Другої світової війни Вінстон Черчилль виступає насамперед як ініціатор спілкування, що підтверджено такими кількісними даними: ініціативні листи становлять 338 одиниць (75,1%) до Й. Сталіна та 317 одиниць (57,6%) до Ф. Рузвельта, тоді час як відповідні 112 одиниць (24,9%) до Й. Сталіна та 233 одиниці (42,4%) до Ф. Рузвельта.

Більшість офіційних листів Черчилля є політематичними (від обговорення військових операцій, постачання військової техніки, спільних дій, планів на майбутнє до обговорення політичних діячів, проблем зі здоров'ям та сімей). Вони становлять 383 одиниці (85,1%) до Сталіна та 464 одиниці (84,4%) до Рузвельта. Так, наприклад:

'We are most grateful to you for meeting our difficulties <...>

It has been a great pleasure to meet M. Molotov <...>

So far all has been well with the convoy <...>

I take the occasion to send you my sincere good wishes...' (ChS, p. 45).

Черчилль у наведеному вище прикладі листа до Сталіна дякує за розуміння труднощів, які існують у Великій Британії, потім йде обговорення зустрічі з Молотовим, потім Черчилль переходить до теми військових конвоїв, які супроводжували поставки техніки до СРСР. І завершується лист побажаннями якнайшвидшої перемоги над Німеччиною.

Монотематичні листи, у яких обговорюється лише одна тема, становлять 67 послань (14,9%) до Сталіна та 86 послань (15,6%) до Рузвельта.

У кількісному співвідношенні усі проаналізовані листи Черчилля до Ф. Рузвельта та Й. Сталіна є діалогічними та екстравертними, що становить 550 одиниць (100,0%) і 450 одиниць (100,0%) відповідно.

На діалогічність офіційного листування Черчилля вказують такі ознаки:

– вказівка на попередні листи, послання адресата або їхніх частини (як правило, за допомогою поєднання присвійного займенника *your* з відповідним іменником): **'Your message about Rochat's note. <...> Your declaration about the Red Sea area'** (ChWP, p. 486);

– спонування адресата, виражене дієсловами наказового способу: **'Remember it is the inflexible policy of His Majesty's Government'** (ChWP, p. 337);

– прохання, побажання, подяки, поздоровлення, висловлені адресату;

– звертання до адресата не лише у контактній рамці листа, а й у самому тексті (*Mr President, my dear Mr President, my dear friend, Marshal Stalin, my dear Marshal Stalin, my friend Stalin*): **'Mr President, you can judge these hazards for yourself'** (ChWP, p. 337); **'But do not, I beg you, my friend Stalin, underrate the divergences which are opening about matters which you may think are small to us but which are symbolic of the way the English-speaking democracies look at life'** (ChS, p. 120).

У наведених вище прикладах представлені різні форми звертань, що мають офіційний характер й неофіційний (поєднання присвійного займенника *my* та прикметника *dear* з іменником на позначення посади співрозмовника). Власне такі неофіційні звертання до співрозмовника є поодинокими в листах до Сталіна та широко представлені в листах до Рузвельта, що можна пояснити й різними стосунками між керівниками держав, і різним ставленням Черчилля до них. Крім звертань, у наведених прикладах на діалогічність листа вказує поєднання особового займенника *you* з дієсловами розмірковування (*you can judge, you may think*), а також форма наказового способу (*do not underrate*) та прохання (*I beg you*):

– постановка питання до співрозмовника у листі: *'I suggest that we use the code word 'Terminal' for the forthcoming Berlin Conference. Do you agree?'* (ChS, p. 57); **'Do you think it is going to be a hard winter and will this suit your strategy?'** (ChS, p. 87); **'Do you mind if I say something like this on Wednesday in Commons'** (ChWP, p. 455);

– цитування думок, висловлень адресата: *'In your paragraph I you speak of accepting 'the Yugoslav precedent as a model for Poland'* (ChS, p. 68); *'Now that we are, as you say, 'in the same boat', would it not be wise for us to have another conference?'* (ChWP, p. 1592);

– поєднання особового займенника (II особа – you) з дієсловами, що позначають процес говоріння, написання, розмірковування тощо: **'Thank you for your message of May 27th informing me that you think the time has come to resume diplomatic relations with Romania, Bulgaria and Finland with the possibility that similar action can be taken with regard to Hungary in the near future'** (ChS, p. 145); *'I*

thought you might be interested in some of its contents, though it is extremely lengthy and dull' (ChWP, p. 337).

Цитати введено в текст листів Черчилля за допомогою особового займенника II особи *you* та дієслів говоріння – *you speak, you say*.

Кількісне співвідношення різновидів листів, представлених у приватному та офіційному листуванні Вінстона Черчилля, наведено в таблиці 1. Таблиця також ілюструє наявність як спільних, інтегральних ознак усіх листів Вінстона Черчилля, так і диференційних, властивих тільки одному з двох типів.

Таблиця 1.

**Типи листів у приватному та офіційному листуванні
Вінстона Черчилля з різними адресатами**

Тип листа	Приватний		Офіційний			
			до Й. Сталіна		до Ф. Рузвельта	
Діалогічний	650	100,0%	450	100,0%	550	100,0%
Монологічний	-	-	-	-	-	-
Політематичний	650	100,0%	383	85,1%	464	84,4%
Монотематичний	-	-	67	14,9%	86	15,6%
Ініціативний	386	59,4%	338	75,1%	317	57,6%
Відповідний	264	40,6%	112	24,9%	223	42,4%
Екстравертний	479	73,7%	450	100,0%	550	100,0%
Інтровертний	171	26,3%	-	-	-	-

Наведена вище таблиця свідчить, що інтегральними ознаками листування Вінстона Черчилля є діалогічність, політематичність, екстравертність та ініціативність листів. Диференційною ж ознакою приватних листів, обумовленою близькістю стосунків комунікантів приватного листування, що сприяє вираженню емоцій, почуттів, переживань адресанта, є інтровертність.

До диференційних ознак офіційного листування треба віднести наявність монотематичних листів, а також абсолютну відсутність листів інтровертних. Тут само треба зазначити, що при наявності досить жорстких шаблонів форми офіційного листування, персональні стосунки кореспондентів відбиті й у їхньому офіційному спілкуванні: пор. близькість процентних даних за ініціативністю листів Черчилля до дружини і до Ф. Рузвельта 59,4% і 57,6%, тоді як до Сталіна ця цифра значно більша (75,0%). Теж саме справедливо й для ознаки «відповідність»: 40,6% для дружини, 42,4% для Рузвельта і тільки 24,9% для Сталіна, що засвідчує стриманість останнього в листуванні, відсутність довіри.

Основним висновком із зазначеного є констатація залежності кількісних і якісних показників (ознак, характеристик) листування не від однієї особи, як у інших «особистих» жанрах (автобіографії, щоденнику, мемуарах), а значною мірою й від іншої особи – адресата.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бацевич Ф.С. Основи комунікативної лінгвістики: Підручник / Ф. С. Бацевич. – К.: Академія, 2004. – 342 с.
2. Гиндин С.И. Биография в структуре писем и эпистолярного поведения / С.И. Гиндин // Язык и личность. – М.: Наука, 1989. – С. 67–77.
3. Давыденко Т. Г. Письмо как малоформатный канонический текст: подходы к изучению / Т. Г. Давыденко // С любовью к языку. Сборник научных трудов. – М. – Воронеж: ИЯРАН, Воронеж. гос. ун-та, 2002. – С. 45–51.
4. Жовтобрюх М. А., Кулик Б. М. Сучасна українська літературна мова / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – К.: Вища школа, 1989. – 238 с.
5. Кожина М. Н. Стилистика русского языка / М. Н. Кожина. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Просвещение, 1983. – 223 с.
6. Комарова С. И. Функционирование перифразы в эпистолярном стиле вт. п. XVIII века / С. И. Комарова: Автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – русский язык. Днепропетр. гос. ун-т. – Днепропетровск, 1990. – 17 с.
7. Коцюбинська М. Зафіксоване і нетлінне: Роздуми про епістолярну творчість / М. Коцюбинська. – К.: Дух і література, 2001. – 300 с.
8. Кузьменко В. І. Письменницький епістолярій в українському літературному процесі 20-х – 50-х років ХХ століття / В. І. Кузьменко. – К., 1998. – 305 с.
9. Курило Л. М. Епістолярій Олеся Гончара і творча індивідуальність письменника / Л. М. Курило: Автореф. дис. канд. филол. наук: 10.01.01. – українська література. – К., 2006. – 17 с.

10. Кухаренко В.А. Интерпретация текста: Учебник для студентов филологических специальностей / В. А. Кухаренко. – 3-е изд., испр. – Одесса: Латстар, 2002. – 202 с.
11. Ленець К. «Друже мій єдиний!..» (Початкова формула-звертання у листах Т.Шевченка) / К. Ленець // Урок української. – 2003. – №8 – 9. – С. 31–32.
12. Мацько Л. І. Стилiстика української мови: Підручник / Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько та ін. – К.: Вища школа, 2003. – 462 с.
13. Нижникова Л. В. Текстовые категории, присущие письму, и специфика их реализации / Л. В. Нижникова // IV Міжнародна науково-практична конференція з питань методики викладання іноземної мови, присвячена пам'яті професора В. Л. Скалкіна: Збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 2005. – С. 297–302.
14. Павлик Н. В. Специфіка епістолярного жанру як міжстильового явища / Н. В.Павлик // Лінгвістика: Зб. наук. пр. – Луганськ: Вид-во ЛНПУ імені Т. Г. Шевченка «Альма-матер», 2005. – С. 241–248.
15. Парсамова В. Я. Языковая личность ученого (Ю. Лотмана) в эпистолярных текстах / В. Я. Парсамова: Дис. ... канд. филол. наук: 10. 02.01. – русский язык. – Саратов, 2004. – 223 с.
16. Попова О. В. Языковая личность Ивана Грозного (на материале деловых посланий) / О. В. Попова: Дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. – русский язык. – Омск, 2004. – 177 с.
17. Потапенко Л. В. Антропоцентризм как коммуникативно ориентированная категория жанра письма / Л. В. Потапенко // Личностные аспекты языкового общения. – Калинин, 1990. – С. 46-53.
18. Сватко Ю. И. Онтология интерпретации / Ю. И. Сватко // Понимание как усмотрение и построение смыслов. Сб. научн. тр. – Тверь: ТГУ, 1996. – С. 83–95.
19. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
20. ChWP – The Churchill War Papers/ Edited by Martin Gilbert. Volume III. – London: Heinemann, 2000. – 1821 p.
21. ChS – Correspondence between the Chairman of the Council of Ministers of the USSR and The President of the USA and The Prime Minister of Great Britain during the great Patriotic War of 1941-1945. – Volume I. – Moscow: Progress Publishers, 2006. – 403 p.

Svitlana Yeryomenko

The peculiarities of Winston Churchill's official correspondence

The article deals with Winston Churchill's official correspondence with different addressees. The types of letters, their characteristics are singled out. They are polythematic, initiative, extroversive, dialogical.

Key-words: letter, official correspondence, types of letters, dialogical.

Наталія Калина

ЧИННИКИ ЄДНОСТІ ЛІНГВОКУЛЬТУРНОЇ СПІЛЬНОТИ В МІЖНАРОДНИХ ПРОЕКТАХ

У статті проаналізовано фактори, що поєднують лінгвокультурну спільноту, сформовану в межах міжнародного проекту «Ініціативи Змін»: віртуальна мовна картина світу, код культури, культурні установки комунікативної поведінки, культурна конотація, культурний контекст, категорія політкоректності.

Ключові слова: міжнародний проект, лінгвокультурна спільнота, фактори єдності, мовна картина світу, політкоректність.

Дослідження закономірностей функціонування мовної свідомості людини стає одним з перспективних напрямів розвитку сучасної лінгвістики. Розроблення зазначеної проблеми об'єднує досягнення різних сфер сучасної науки про мову, до яких належать когнітивна лінгвістика, психолінгвістика, лінгвокультурологія, теорія мовної комунікації тощо. Основним у цьому напрямі є те, що мову розглядають не як ізольований феномен, який можна пояснити за допомогою понять, що відносяться до самої мови, а в тісному взаємозв'язку з позамовними явищами та прагматичними чинниками. У центрі уваги перебуває мовна комунікація, і лінгвістика поступово взаємодіє з іншими дисциплінами, що тією чи іншою мірою розглядають комунікацію.

У завдання лінгвокультурології як наукової дисципліни входить вивчення і опис взаємозв'язків мови та культури, мови та етносу, мови та народного менталітету. Вона представляє, за висловом Г. С. Воркачева, лінгвокультуру як лінзу, через яку дослідник може побачити матеріальну та духовну самобутність етносу [1] Найбільш узагальненим є трактування лінгвокультурологічного напрямку як вивчення мови в нерозривному зв'язку з культурою, згідно яким лінгвокультурологія є «цілісним